

SİYASİ BİR OYUNUN ORTASINDA KALANLAR

TÜRKİYE/YUNANİSTAN SINIRINDAKİ MÜLTECİLER,
AVRUPA'NIN BAŞARISIZLIKLARININ BEDELİNİ ÖDÜYOR

ULUSLARARASI
AF ÖRGÜTÜ

Uluslararası Af Örgütü, tüm insanların insan haklarından faydalandığı bir dünya için mücadele eden 7 milyondan fazla kişinin oluşturduğu bir küresel harekettir.

Vizyonumuz, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve diğer uluslararası insan hakları kabullerinde yer verilen insan haklarından her bir bireyin faydalananıdır.

Tüm hükümetlerden, siyasi ideolojilerden, ekonomik çıkarlardan ve dini inançlardan bağımsız ve asli gelir kaynağı üye aidatları ve bireysel bağışlar olan bir kurumuz.

© Uluslararası Af Örgütü 2020
Aksi ifade edilmediği müddetçe, bu belgedeki içerik Creative Commons (atıf, ticari olmayan, türetilmemiş, uluslararası 4.0) tarafından lisanslıdır.
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>
İzinler konusunda daha fazla bilgi için lütfen internet sayfamızı ziyaret edin: www.amnesty.org
Uluslararası Af Örgütü dışında bir telif hakkı sahibine atfedilen içerikler Creative Commons lisansına tabi değildir.
İlk kez 2020 yılında yayımlanmıştır.
Amnesty International Ltd
Peter Benenson House, 1 Easton Street
Londra WC1X 0DW, Birleşik Krallık

İndeks: EUR 01/2077/2020

Orijinal dili: İngilizce

amnesty.org.tr

Kapak fotoğrafı: Göçmenler, Türkiye-Yunanistan sınırındaki uyumsuzluk sırasında Yunan polisiyle konuşmaya çalışıyorlar, Pazarkule geçiş kapısının yakınındaki tampon bölge, 4 Mart 2020.
© BÜLENT KILIÇ/AFP via Getty Images

**ULUSLARARASI
AF ÖRGÜTÜ**

İÇİNDEKİLER

1. METODOLOJİ	6
2. YUNANİSTAN SINIR KORUMA GÖREVLİLERİ TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN HUKUKA AYKIRI GERİ İTMELER VE GÜÇ KULLANIMI	7
2.1 GERİ İTMELER, DAYAK VE KEYFİ ALIKOYMA	7
2.2 “DAHA AZ ÖLÜMCÜL” NİTELİKTEKİ SİLAHLARIN KÖTÜYE KULLANIMI	9
2.3 ATIŞ MÜHİMMATİ KULLANIMI SONUCU YAŞANAN ÖLÜM VE YARALANMALAR	9
3. TÜRKİYE’DEKİ KOŞULLAR	11
3.1 GAZETECİLERİN TACİZ EDİLMESİ	12
4. SINIRIN YUNANİSTAN TARAFINDAKİ DURUM	13
4.1 YUNANİSTAN’DA SIĞINMA TALEBİNDE BULUNMA HAKKININ ASKIYA ALINMASI VE AB’NİN BUNA İLİŞKİN YANITI	13
4.2 KİŞİSEL HAKLAR ÜZERİNDE ETKİLER: SIĞINMACILAR HAKKINDA DÜZENSİZ GİRİŞTEN ÖTÜRÜ BAŞLATILAN KOVUŞTURMALAR VE DENİZ SINIRLARINDAKİ KEYFİ ALIKOYMA UYGULAMALARI	14
4.3 MÜLTECİLERE, SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNE VE GAZETECİLERE KARŞI GERÇEKLEŞTİRİLEN SALDIRI VE TACİZLER	16
TAVSİYELER	20

ÖZET

Türkiye yetkililerinin, ülkenin Avrupa Birliği (AB) ile olan sınırlarının açılacağını duyurduğu 27 Şubat 2020 tarihinden itibaren Afganistan, Irak, Suriye ve çok sayıda diğer ülkelerden gelen aileler ve kişiler, telaşla Türkiye'nin Yunanistan'la olan sınır bölgesine doğru yola çıktı. Yerel ve uluslararası medya tarafından takip edildiği üzere, bir güvenlik arayışıyla sınıra gelen binlerce kişinin oluşturduğu bu manzara, 2015 yılında yine Türkiye'nin batı sınırlarından AB'ye doğru kitlesel düzeyde gerçekleşen sığınmacıların düzensiz göçünü akıllara getirdi. AB üyesi ülkeler ile Türkiye, aslında 18 Mart 2016 tarihinden itibaren sığınmacılar da dâhil olmak üzere Yunanistan adalarına düzensiz yollarla varan herkesin Türkiye'ye geri gönderilmesini amaçlayan ve "AB-Türkiye Mutabakatı"¹ olarak bilinen bir anlaşma üzerinde uzlaşmaya varmıştı. Türkiye, bu kapsamda "yasa dışı göçe yönelik yeni deniz ve kara güzergahlarını önleme" taahhüdünde bulunmuş; AB üyesi ülkeler ise, bu taahhüdün karşılığı olarak, diğerlerinin yanı sıra, Yunanistan adalarından Türkiye'ye geri gönderilen her bir Suriyeliye karşılık Türkiye'de bulunan bir başka Suriyeli mülteciyi almayı, Türkiye vatandaşlarına yönelik vize serbestisi tedbirlerini hayata geçirmeyi ve kabul koşulları ile Türkiye'deki mültecilerin yararına oluşturulacak diğer projelere ciddi bir mali desteği seferber etmeyi kabul etmişti. 2020 yılında insanların kara sınırı bölgesine gelişi ise, anılan mutabakatın imzalamasının ardından yaklaşık dört sene geçtikten sonra ve Türkiye yetkililerinin, sayıları 3,6 milyonu bulan Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapılmasına katkıda bulunmak için 6 milyar Euro tutarında bir kaynak sağlamayı kabul eden AB'nin, vermiş olduğu bu sözü tutmadığı şeklindeki suçlamalarda bulunduğu bir ortamda gerçekleşti.

Ayrıca, Türkiye hükümeti 27 Şubat'ta AB ile olan sınırlarını açacağını duyurduğunda, tek bir saldırı neticesinde 34 Türkiye askerinin hayatını kaybetmesinin ardından Türkiye'nin Suriye'nin İdlib şehrine yönelik "Bahar Kalkanı" harekâtı başlatılmıştı. Yine bu zaman diliminde, Rusya tarafından desteklenen Suriye ordusu, Türkiye destekli silahlı muhalif gruplar tarafından kontrol edilen son yerleşim yerine doğru ilerleme kaydetmiş; Türkiye ise NATO'dan, "Bahar Kalkanı" harekâtıyla ilgili olarak destek talep etmişti.

Güvenli bir yer arayışı içindeki insanlarca Türkiye'nin batı sınırlarına doğru gerçekleştirilen bu yolculuk, esasen Türkiye yetkilileri tarafından yalnızca belli bir müsamaha gösterilen 2015 yılındaki hareketlilikten farklıydı. Nitekim, bildirimlere göre, artık bu sefer, Türkiye sınır koruma görevlileri ve güvenlik güçleri bir yandan Bulgaristan ile olan sınıra erişimi aktif bir şekilde engellerken; diğer yandan da önceden hesaplandığı izlenimi uyandıran bir siyasi manevrayla, Yunanistan ile olan sınıra doğru hareketi teşvik ederek kolaylaştırdılar. İster Suriye konusunda AB desteğinin alınması ya da mültecilerin barındırılması için aktarılan mali kaynakların artırılmasına dönük bir baskı oluşturma çabasından kaynaklansın, isterse de iç siyaset sebepleriyle gerçekleştirilmiş olsun, bu hamle oldukça ihtiyatsızdı ve bu yolculuğa çıkmaya teşebbüs edeceklerin zarar görmesiyle sonuçlanabileceği de en başından beri belliydi. Uluslararası Af Örgütü, bir bölümü ücretsiz otobüslerle sınıra gelmiş olan sığınmacı ve göçmenlerle konuştu. Bu kişiler, otobüsleri işletenler tarafından, kendilerinde sınırların tamamen açılmış olduğu ve yine kendilerinin sınır kapılarından herhangi bir engelle karşılaşmaksızın geçip gidecekleri şeklinde bir kanı oluşturulduğunu aktardılar. Bu otobüslerin masraflarının kimler tarafından karşılandığı halen belirsiz; ayrıca görüştüğümüz insanlardan bir bölümü, evlerini kapattıklarını ve tüm paralarını ailelerini sınıra getirebilmek için harcadıklarını anlattı.

Yunanistan yetkililerinin bu duruma yanıtı ise oldukça katıydı. Kırakos Miçotakis, 28 Şubat 2020 tarihinde "Çok ciddi sayıda mülteci ve göçmen, Yunanistan-Türkiye kara sınırında büyük gruplar halinde toplandı ve ülkeye yasadışı olarak girmeye çalıştılar. Açık olmak istiyorum: Yunanistan'a hiçbir yasa dışı girişe müsamaha gösterilmeyecek" şeklinde bir tweet attı. Yunanistan, ayrıca kara sınırı koruma güçlerinin sayılarını artırarak,

¹ Avrupa Birliği Konseyi, "AB-Türkiye Ortak Bildirisi", 18 Mart 2016, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/pressreleases/2016/03/18-eu-turkey-statement/>. Ancak bu belge teknik olarak salt bir "ortak bildiriden" öte bir nitelik taşıdığından ve bu belge genellikle "mutabakat" olarak anıldığından, Uluslararası Af Örgütü, bu çalışmada "mutabakat" terimini kullanmaktadır.

sınırı geçmeye teşebbüs eden insanlara karşı göz yaşartıcı gaz, tazyikli su ve plastik mermi kullanan birlikler sevk etti ve adalara varışların engellenmesi amacıyla 52 gemiyi o bölgelere yolladı.

Bu hususlara ilaveten, Yunanistan, 2 Mart 2020 tarihinde yeni sığınma başvurusunda bulunulmasını bir ay süreyle askıya alan acil önlem paketini de meclisten geçirdi. Bu değişikliğin bir sonucu olarak, deniz yoluyla ülkeye ulaşan kişilerin büyük bir bölümü, limanlardaki tesislerde ve diğer yerlerde keyfi olarak alıkonuldu, sığınma başvurusunda bulunamadı ve Türkiye'ye ya da "menşe veyahut transit geldikleri" diğer ülkelere geri gönderilme riskiyle karşı karşıya kaldılar. Daha sonra ise Yunanistan, Covid-19 salgını nedeniyle sığınma başvurularının alınmasının durdurulduğunu açıkladı. Türkiye'nin AB ile olan sınırlarını açacağına ilişkin beyanından sonraki haftalarda, Yunanistan adalarında mültecilere, sivil toplum örgütlerine ve gazetecilere yönelik düşmanlık, tehdit ve saldırılarda ciddi bir artış kaydedildi. Yunanistan yetkilileri bugünlerde Covid-19 salgını nedeniyle, daha önce benzeri görülmemiş bir zorlukla karşı karşıya bulunuyor; ancak yine de alınacak tüm tedbirlerin, ihtiyaç duyan kişilere yeterli düzeyde sağlık hizmetlerini sağlayacak şekilde alınması gerekiyor.

Yunanistan'ın bu uygulamaları, ilk başta AB tarafından destek gördü. Nitekim Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, ülkeye "Avrupa'nın kalkanı" olmasından ötürü teşekkürlerini ilettili. Yunanistan yetkilileri ise AB hukukunu ve uluslararası hukuku açıkça ihlal ederek sığınma talebinde bulunma hakkını geçici olarak askıya aldı. Dahası, güç kullanımı, dayak, atış mühimmatı kullanımı ve Türkiye'ye doğru yapılan sistematik geri itme uygulamaları da dâhil olmak üzere Yunanistan sınır birliklerince gerçekleştirilen ağır ihlallere dair kanıtlar büyük ölçüde artış gösterdi.

1. METODOLOJİ

Bu raporda, 27 Şubat 2020 ve 27 Mart 2020 tarihleri arasında Yunanistan ve Türkiye arasındaki kara sınırında ve Yunanistan adalarında meydana gelen olaylar ele alınmaktadır.

Raporda, her bir bireyin ayrı ayrı ve bireysel bir usulle tespit edilmesi gereken hukuki statüleri hakkında herhangi bir peşin hükümde bulunmaksızın, göçmenler, potansiyel sığınmacılar ve mülteciler, genel ifadelerle anılmaktadır.

Bu raporun yazımı, Yunanistan'ın Covid-19 salgınına karşı alınan tedbirler çerçevesinde sokağa çıkma yasağı ilan ettiği 22 Mart 2020 tarihinden sonra tamamlandı. Yunanistan yetkilileri, 17 Mart 2020 tarihinde, salgın riskine karşı önlemler kapsamında halihazırda mülteci kamplarında yaşayan kişilere yönelik seyahat kısıtlamalarını hayata geçirmişti. Bu raporda, bu türden kısıtlamaların, kamplarda bulunan kişiler açısından yaratabileceği zorluklar ve riskler ile yaşanan salgın neticesinde Yunanistan'da bulunan sığınmacı, mülteci ve göçmenlerin karşı karşıya kaldığı daha geniş çaplı riskler ele alınsa da bu hususlara ayrıntılarıyla yer verilmedi.

Raporun Türkiye-Yunanistan kara sınırındaki durumla ilgili kısımları, Uluslararası Af Örgütü heyetince Türkiye'nin Yunanistan ile olan sınırında bulunan Edirne ilinde 4 ve 5 Mart 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen bir saha araştırmasına dayanılarak kaleme alındı. Heyet olarak bu kapsamda koruma arayan 21 erkek ve 13 kadının yanı sıra sınır bölgesinde bulunan sivil toplum örgütleri ve yerel halk ile görüşmeler gerçekleştirildi. Edirne Valiliği'nden de bir görüşme talebinde bulunulmasına rağmen bu talebe olumlu bir yanıt verilmedi. Uluslararası Af Örgütü, ayrıca, anılan zaman dilimin öncesi ve sonrasında da sınırın her iki tarafındaki sığınmacılar, insan hakları savunucuları, insani yardım kuruluşları ve diğer örgütlerle telefon yoluyla mülakatlar gerçekleştirdi.

Raporun Yunanistan adalarındaki durumla ilgili bölümü ise, masa başı araştırması ile biri erkek, ikisi kadın olmak üzere uluslararası koruma arayan üç kişi, yedi avukat ve hukuki destek sağlayan sivil toplum örgütü üyesi, iki gazeteci, adalarda faaliyet gösteren diğer altı sivil toplum örgütü ve kuruluşu temsilcileri ve çeşitli aktivistler ile uzaktan gerçekleştirilen mülakatlar ve yazışmalara dayanılarak hazırlandı. Mülteci ve sığınmacılarla yapılan mülakatlar, telefon üzerinden ve yazışmalar vasıtasıyla gerçekleştirildi. Mümkün olan durumlarda da verilen bilgiler, yasal belgeler, fotoğraflar ve kamera kayıtları yoluyla teyit edildi.

Rapor boyunca mülteci ve sığınmacılar ile gerçekleştirilen mülakatlara yapılan atıflarda yalnızca takma isimler kullanıldı.

Kuruluşlar ve avukatlar tarafından sağlanan bilgilere yer verilen kısımlarda ise, talep üzerine, bazı isimler anonim tutuldu. Araştırmacılar, masa başı araştırması kapsamında da Yunanca, Türkçe ve İngilizce dillerindeki medya kaynakları ve sivil toplum örgütlerince yayımlanan raporları, Yunanca mevzuat metinlerini, AB ve BM tarafından yayımlanan basın açıklamalarını, bilgi notlarını ve diğer sivil toplum örgütleri tarafından yayımlanmış olan raporları inceledi. Bu raporda arka plan bilgisi olarak kullanılan kısım için ise Uluslararası Af Örgütü araştırmacıları tarafından Yunanistan'ın Midilli ve Sisam adalarına 8 ve 16 Şubat 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen ziyaret esnasında elde edilen bilgilere dayanıldı.

Son olarak, bu raporun yayımından önce ilgili kısımları Mart 2020 tarihinde hem Yunanistan hem de Türkiye yetkilileriyle görüşlerini bildirebilmeleri amacıyla paylaşıldı.

2. YUNANİSTAN SINIR KORUMA GÖREVLİLERİ TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN HUKUKA AYKIRI GERİ İTMELER VE GÜÇ KULLANIMI

2.1 GERİ İTMELER, DAYAK VE KEYFİ ALIKOYMA

“Yakalanmadan önce nehri geçip Yunanistan’da dört dün dört gece boyunca yürüdüm. Beni bir yere götürüp orada dövdüler ve telefonumu ve 2000 liramı aldılar. Üzerimdeki her şey bunlardan ibaretti. Daha sonra beni nehrin Türkiye tarafına geri götürüp, montsuz ve ayakkabısız bir şekilde orada bırakıp gittiler.”

4 Mart 2020 tarihinde Yunanistan’a geçişini anlatan Suriye, Deyrizor’dan gelen “Mathab”².

² 5 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

Uluslararası Af Örgütü'ne sığınmacılar tarafından aktarılan tanıklıklar, iltica başvurularının alınmasından ziyade sığınmacıların geri püskürtülmesini benimseyen hükümet politikasının, Yunanistan sınır koruma görevlileri tarafından ne şekilde uyguladığına dair oldukça tutarlı bir resmi ortaya koyuyor. Uluslararası Af Örgütü ve diğer sivil toplum örgütlerinin gördüğü sığınmacılar, sınır koruma görevlileri tarafından copla dövülme, sınır bölgesindeki yerlerde birkaç saat ile birkaç gün arasında değişen sürelerle alıkonulma, sığınmacı gruplarının Evros/Meriç nehri üzerinden Türkiye'ye geri gönderilmesinin de aralarında bulunduğu yaygın filleri aktardılar. Uluslararası Af Örgütü, önceki yıllarda yaşanan geri itmeler ile bunları gerçekleştiren Yunanistan sınır koruma görevlilerinin sorumlu olduğu oldukça benzer ihlalleri de raporlamıştı.³

Uluslararası Af Örgütü, tamamı Mart ayının ilk haftasında Evros/Meriç nehri üzerinden Yunanistan'a düzensiz yollarla geçmeye çalışmış olan ve Afganistan, Ürdün, Irak, Fas, Pakistan ve Suriye'den gelen 23 kadın ve erkekle görüştü. Bu kişiler, Uluslararası Af Örgütü'ne ya nehri geçer geçmez ya da Yunanistan'a giriş yapmalarının ardından saatler sonra ve bazı durumlarda da dört gün geçtikten sonra yakalandıklarını aktardı. Uluslararası Af Örgütü'nce görüşülen 16 erkekte, biri hariç- ki bu kişi yakalandığı esnada zaten yaralıydı- tamamı, çoğunlukla bedenleri ya da kafaları hedef alınarak coplarla ve bazen de yumruk ve tekmelemlerle dövüldüklerini anlattı. Bu tanıklıklarda, söz konusu dayak olaylarının, ya insanların yakalanmalarının ardından minibüslere bindirildiği esnada ya da sınır bölgesindeki alıkoyma merkezlerinde yaşandığı ifade edildi. Görüşülen kişilerden bazıları yürümede gözle görülür bir güçlük çekiyordu ve bedenlerinde çürükler ya da baş yaralanmaları vardı. Yine görüşülen Suriyeli yetişkin bir erkek, Pazarkule/Kastanies resmi sınır kapısından geçmeye teşebbüs etmesinin ardından geri itilmiş ve kendisinin iddiasına göre, bir Yunanistan askeri tarafından kendisine silahla vurulmasının ardından ancak bir arkadaşının yardımıyla yürüyebilmişti. Sığınmacılar, Uluslararası Af Örgütü'ne, bu dayak olaylarının askeri veya polis üniforması giyen sınır koruma görevlileri ile üzerlerinde herhangi bir üniforma bulunmayan, ancak sınır koruma görevlileriyle işbirliği yapan sivil giyimli kişiler tarafından gerçekleştirildiğini ifade etti.⁴ Türkiye tarafındaki sınır bölgesinde görev yapan bir sağlık çalışanı da Uluslararası Af Örgütü'ne, sığınmacıların çoğunlukla Yunanistan sınır koruma görevlilerince gerçekleştirildiği iddia edilen dayak olayları nedeniyle tıbbi yardım talep ettiğini ve anılan bölgede bu türden yaralanması olduğunu bildiren kişi sayısının, Mart ayının ilk haftasında günde yaklaşık olarak ortalama 50 kişiye çıktığını; öte yandan bu sayının, önceki aylarda günde ortalama altı ya da yedi olarak gerçekleştiğini ifade etti.⁵

Aralarında genç çocukların da bulunduğu uluslararası koruma arayan on beş kişi, Uluslararası Af Örgütü'ne, yakalanmalarının ardından sınır bölgesinde, Yunanistan'a ait alıkonulma merkezlerinde tutulduklarını anlattı. Görüşülen kişilerden hiçbirine Yunanistan yetkilileri tarafından hangi gerekçeyle alıkonuldukları bilgisi verilmemiş, yine hiçbirine sığınma başvurusunda bulunabilme veya alıkonuldukları süre zarfında avukata erişebilme fırsatı sağlanmamıştı. Bildirilen alıkonulma süreleri birkaç saat ile birkaç gün arasında değişiyordu. Yine görüşülen 15 kişinin tamamı, telefonları da dâhil olmak üzere bazı ya da sahip oldukları tüm eşyalara ve bazı hallerde de pasaport ya da benzeri kimlik belgelerine, kendilerini alıkoyan Yunanistan yetkililerince el konulduğunu ve bunların bir daha kendilerine iade edilmediğini aktardı. Bazı yetişkin erkeklerin ve hatta erkek çocuklarının, giysileri ya da ayakkabıları da kendilerinden alınmıştı. Sığınmacılar, Uluslararası Af Örgütü'ne sınır koruma görevlilerinin, üzerlerindeki paralarını da aldığını ve bazı durumlarda alınan meblağın binlerce doları bulduğunu söyledi. Bu varlıklar aslında bu kişilerle ailelerinin, Avrupa'da yeni bir yaşam kurma ümidiyle sahip oldukları tek kaynaktı.

Görüşülen kişiler, Uluslararası Af Örgütü'ne, Yunanistan güvenlik güçleri tarafından aileleriyle birlikte Evros/Meriç nehri sınırına minibüslerle götürüldüklerini ve sınırın Türkiye tarafına 10-15 kişilik gruplar halinde geçirildiklerini söyledi. Bu kişilerden bir bölümü de soğuk havada üzerlerinde giysi, ayakkabı ya da iletişim kurabilmeleri için bir telefon olmaksızın birkaç saati bulan sürelerle bekletildiklerini anlattı. Bu durum, kişilerin sağlıklarını daha fazla riske attı.

³ Örnek olarak, bkz: Uluslararası Af Örgütü, *Korku ve Tel Örgüler: Avrupa'nın Mültecileri Dışarıda Tutma Yaklaşımı*, s. 57-66, Endeks No: EUR 03/2544/2015, <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR0325442015ENGLISH.PDF>

⁴ Yunanistan'da sınır koruma görevlileri de dâhil olmak üzere kolluk kuvvetleri Yurttaşların Korunması Bakanlığı'nın talimatları doğrultusunda faaliyet göstermektedir: <http://www.mopocp.gov.gr/main.php?lang=EN> FRONTEX ayrıca 12 Mart 2020 tarihinde de Yunanistan kara sınırına ilave ekipman ve birlik sevk etti: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-launches-rapid-border-intervention-on-greek-land-border-J7k21h>. Evros/Meriç'te bulunan Yunanistan silahlı kuvvetler varlığı da bu dönem zarfında artırıldı: <https://www.iefimerida.gr/ellada/ebros-enishyetai-stratos-epiheiriseis-sta-synora>. Ayrıca, Yunanistan Anayasa Mahkemesi Savcılığı, Evros ve Midilli'deki aşırı sağcı grupların mensupların varlığına ilişkin haberlerle ilgili olarak bir soruşturma başlatılması talimatını verdi. Bkz: <https://tvxs.gr/news/ellada/parembasi-areioy-pagoy-gia-toys-neonazi-ston-ebro-kai-tis-pyrkagies->

⁵ 4 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

2.2 “DAHA AZ ÖLÜMCÜL” NİTELİKTEKİ SİLAHLARIN KÖTÜYE KULLANIMI

Yunanistan sınır koruma görevlileri, aralarında küçük çocuklu ailelerin de olduğu sınırı geçmeye çalışan sığınmacı ve göçmen gruplarına karşı yoğun olarak göz yaşartıcı gaz kullandı. Uluslararası Af Örgütü, 4 Mart 2020 tarihinde, heyetimizin Pazarkule sınır kapısındaki gelişmeleri izlediği esnada, Yunanistan sınır koruma görevlilerince aralıksız bir şekilde ve üç saatten uzun bir süre boyunca göz yaşartıcı gaz kullanıldığını gözlemledi. Anılan zaman dilimi içinde bazı kişiler Türkiye tarafına gözle görülür bir şekilde yaralanmış olarak geri döndü ve Yunanistan sınır koruma görevlilerince atılan göz yaşartıcı gaz kapsüllerinin kendilerine isabet ettiği anlatıldı. Bazı bildirimlerde ise plastik mermiler ve ses bombalarının kullanıldığı ifade edildi; ancak bu husus, Uluslararası Af Örgütü tarafından doğrulanamadı. Öte yandan sınırın Türkiye tarafında görev yapan bir sağlık görevlisi, bazı kişilere, plastik mermi kullanımı sonucu meydana gelen yaralanmalarla uyumlu yaralar nedeniyle tıbbi tedavi sağlandığını teyit etti.⁶

2.3 ATIŞ MÜHİMMATI KULLANIMI SONUCU YAŞANAN ÖLÜM VE YARALANMALAR

Sığınmacılar ve göçmenler, Uluslararası Af Örgütü ve diğer sivil toplum örgütlerine, sıklıkla, sınırı geçmeye çalıştıkları esnada bazen havaya, bazen de geldikleri yöne doğru ateş açmak suretiyle Yunanistan sınır koruma görevlilerince kendilerine karşı atış mühimmat kullanıldığını ifade etti. Uluslararası Af Örgütü heyetine, bir grup sığınmacı tarafından, Edirne'nin güneyinde bulunan Evros/Meriç nehri sınırını geçmeye çalıştıkları esnada bir Yunanistan askeri tarafından ateşlendiği iddia edilen bir mermi gösterildi. Bu grup, merminin kendilerini kıl payı iskaladığını ve bir ağaca isabet ettiğini anlattı. Türkiyeli yetkililer de 5 Mart tarihi itibarıyla Yunanistan sınır koruma görevlilerince gerçekleştirilen güç kullanımı neticesinde üç kişinin hayatını kaybettiğini ve 164 kişinin de yaralandığını ileri sürdü.⁷ Sığınmacılar ve göçmenler de benzer şekilde çok sayıda ateşli silah kullanımı iddiasında bulundu; ancak bunlar halen belgelenebilmiş değil.

Öte yandan, 4 Mart tarihinde Pazarkule/Kastanies sınır kapısından Yunanistan'a geçmeye çalışan 43 yaşındaki Pakistanlı Muhammad Gulzari vakası ise ayrıntılarıyla belgelenen vakalardan birini oluşturuyor. Edirne Valiliği tarafından yapılan resmî açıklamaya göre, göğsünden vurulan Gulzari, aynı gün içinde kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetti ve yine aynı olayda, beş kişi daha ateşli silah kullanımı neticesinde yaralandı.⁸ Uluslararası Af Örgütü, olayın meydana geldiği esnada, olay yerinden ambulansların hızla geçtiğine tanık oldu ve yaralanmamış olmasına rağmen üstü başı kan içinde kalan Pakistanlı bir erkek ile görüştü. Bu kişi, heyete, arkadaşının vurulmasının ardından onun, olayın olduğu yerden taşınmasına yardım ettiğini anlattı. Uluslararası Af Örgütü, Muhammad Gulzari'nin otopsi tutanağının bir nüshasına da ulaştı. Bu raporda Gulzari'nin bedeninden 5 mm 5,56'lık nüve çekirdeği çıkarıldığını belgeleniyor. Gulzari'nin ölümüne ilişkin Türkiyeli savcılar tarafından başlatılan soruşturma ise halen devam ediyor.

Ayrıntılarıyla belgelenen bir diğer vaka da aynı bölgede hayatını kaybeden 22 yaşındaki Suriyeli Muhammad Al-Arab vakasıydı. Bir araştırma grubu olan Forensic Architecture (*Adli Mimarlık*) adlı kuruluş, 2 Mart tarihinde Al-Arab'ın Yunanistan topraklarına geçmesinin sonra yaşanan ölümcül silah kullanımını belgeledi.⁹

Daha az bildirilen bir başka vaka ise Fatma vakasıydı. Suriyeli olan Fatma, 29 Şubat tarihinde eşi ve altı çocuğuyla birlikte Yunanistan'a gitmek amacıyla Edirne'nin güneyindeki Evros/Meriç nehrini geçmeye çalıştı. Fatma'nın eşi Ahmed, Uluslararası Af Örgütü'ne, ilk önce çiftin altı çocuğunun bir botla nehirde geçtiğini, kendisinin de eşi ve diğerleriyle birlikte, kendilerini karşı geçirecek botun Türkiye tarafına geri dönmesini beklediklerini, ancak çocuklarının nehrin Yunanistan tarafına ulaşmalarının hemen ardından altı askerin iki askeri araçla oraya vardığını gördüklerini söyledi. Ahmed, bundan sonra gerçekleşenleri ise şu şekilde anlattı:

Havaya ateş açtılar. Eşim, çocuklarımız için korktu ve onların yanına gitmek için nehre doğru yöneldi. Ben de onunla birlikte gittim. Su ilk başta belimize kadar geliyordu. Ben 1.70 boyunda sayılıyım, eşim ise benden daha kısa. Yunanistan askerleri bize anlamadığım bir dilde bağırıyorlar. Bence İngilizce değildi, Yunanca olduğunu tahmin ediyorum. Biz Yunanistan tarafına doğru nehirde ilerlemeye devam ettik ve kalan

⁶ 4 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁷ Anadolu Ajansı, İçişleri Bakanı Soylu: Geri itmeleri engellemek için Meriç sınırına bin özel hareket polisi getireceğiz 5 Mart 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/icerisleri-bakani-soylu-geri-itmeleri-engellemek-icin-meric-sinirina-bin-ozel-harekat-polisi-getirecegiz/1755486>

⁸ Edirne Valiliği tarafından yapılan 4 Mart 2020 tarihli basın açıklaması, <http://www.edirne.gov.tr/basin-aciklamasi->

⁹ Forensic Architecture, *Mohammad al-Arab'ın Öldürülmesi*, video, <https://vimeo.com/395567226>

mesafenin yarısından fazlasını henüz geçmiştik ki sular benim omuz hizama, eşimin de boynuna kadar ulaştı. Ellerimizi havaya kaldırarak nehrin içinde yürümeye devam ettik. Nehrin kıyısına 2 ya da 3 metre kalıncaya dek yaklaşmıştık ve Yunanistan askerleri tam önümüzde, bizden yaklaşık 7 ya da 8 metre uzakta ve silahlarını bize doğrultmuş bir şekilde durmuştu. Onlar ateş açınca korkudan suyun içine girdik. Birinin elinde tabanca, diğerinin de tüfek olan iki kişi gördüm. Nehrin kıyısına ulaştım ve eşim de arkamdaydı. Onu en son gördüğümde, benim iki metre kadar gerimdeydi ve baş tarafı suyun üzerindeydi. Askerler bana doğru geldiler. Geri dönüp eşimi almaya çalıştım, ama askerler yakamdan tutarak, nehri görmeyeyim diye başım sudan diğer tarafa gelecek şekilde beni yüzükoyun olarak yere yatırdılar. Ayağı kalkmaya çalıştım, ama bir asker tüfeğini başıma dayadığı için kıpırdayamadım. Toplamda en az üç kez ateş ettiler.

Ahmed, Uluslararası Af Örgütü'ne, Yunanistan askerlerine eşine ne olduğunu sormaya çalıştığını, ancak askerlerin kendisine herhangi bir cevap vermediğini de söyledi. Ahmed ve çocukları, dört ya da beş saat bir süreyle alıkonuldu, yanlarında bulunan varlıklarına el konularak, kendisinin ve çocuklarının elbiseleri kendilerinden alındıktan sonra tekrar nehre götürülerek, diğerleriyle birlikte kendilerini Türkiye tarafına geri götürecek bir sandala bindirdiler. Ahmed, eşinin başına ne geldiğini öğrenebilme umuduyla olay yerine tekrar gitti. Kendisine, Türkiye ve Yunanistan tarafında avukatlar tarafından destek verildi. Avukatlar her iki ülkede de yetkili makamlarla temas etseler de ne Fatma'nın nerede olduğuna ne de vurulup öldürüldüğü mü, yoksa yaralandığı mı veyahut nehirde mi boğulduğu konusunda herhangi bir bilgiye erişemedi.

3. TÜRKİYE’DEKİ KOŞULLAR

“Sınırın açık olduğunu duyunca her şeyimizi satıp buraya geldik. Şimdi paramız bitti. Altı gündür buradayız.”

Irak, Kerkük’ten gelen altı kişilik bir ailenin 30’lu yaşlarda kadın ferdi olan ve Edirne otobüs terminalinde uyumak durumunda kalan “Razan”

Eldeki bilgiler, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, ülkenin batı sınırlarının açılabilmesine ilişkin 27 Şubat 2020 tarihli beyanının ardından, mültecilerin ve göçmenlerin Yunanistan sınırına doğru olan hareketinin Türkiye’li yetkililerce kolaylaştırıldığını ve teşvik edildiğini ortaya koyuyor. Uluslararası Af Örgütü de ambulans ve polis araçlarının eşlik ettiği otobüslerin, bir konvoy halinde sınıra doğru yola çıktığını, devlet yetkililerinin otobüslerin yakıt masraflarını karşıladığını ve jandarmaların kişileri otobüslerden indirerek kendilerine Evros/Meriç nehri sınırına yakın kalan kısa mesafeyi yürümelerini söylediğini gözlemledi. Bu kolaylaştırma, Mart ayının ilk haftası boyunca devam etti ve daha sonra da Yunanistan sınır koruma görevlileri tarafından gerçekleştirilen ihlaller ve sınırdaki ölüm ve yaralanmaları bildirildi. Mart ayının ilk haftasının ardından yetkililer sınırdan uzağa seyahat edilmesini teşvik etmeye ve kolaylaştırmaya başlasa da Uluslararası Af Örgütü’nün gördüğü kişiler, kendilerine sınıra gitmek için ücretsiz otobüslerin tahsis edildiğini, ancak daha sonra buradan dönmek için oldukça fahiş meblağları ödemek durumunda kaldıklarını anlattı.¹⁰ Sığınmacı ve göçmenler ayrıca otobüslere binmeden önce kendilerine “sınırların açık olduğunu” söylendiğini ve bu durumu aileleriyle birlikte herhangi bir engelle karşılaşmaksızın resmi sınır kapılarından geçip gidebilecekleri şeklinde anladıklarını ifade ettiler.¹¹ Devletlerin her hâlükârda kendi egemenlik yetkisi dâhilinde bulunan herkesin haklarının korunmasını sağlama yükümlülükleri olsa da Türkiye’li makamlardan, bu koşullar altında, koruma arama amacıyla sınır bölgelerine doğru hareket eden kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için daha üst düzeyde bir hazırlık yapmış olmaları beklenebilir.

Sınır bölgesinde Uluslararası Af Örgütü tarafından gözlemlenen en vahim eksikliklerden biri de uygun barınma imkanlarının olmamasıydı. Örneğin bazı durumlarda sığınmacı ve göçmenler yetkili makamlar tarafından spor salonu gibi yerlerde konaklatılsa da görüşülen kişilerin neredeyse tamamı sınıra yakın bölgede açık havada uyumak zorunda kalmıştı.¹² Uluslararası Af Örgütü, ayrıca, bir kısmı fahiş meblağlarla satın aldıkları muşamba ya da naylon kaplamalarla veya battaniyelerle yaptıkları derme çatma çadırlarda, bazen de hiçbir şeyleri olmaksızın beş günü bulan bir süre boyunca tarlalarda uyumak zorunda kalan aileler de gördü. Bu kişilere sınır bölgesinden ayrılmalrı için ulaşım imkânı sağlansa da 26 Mart tarihi itibarıyla tahmini olarak beş ya da altı bin kişinin halen sınır bölgesinde kalmıştı ve İstanbul’un ana geçiş noktası olan otobüs terminalinde ve kentin diğer yerlerinde açıkta uyuyorlardı. Gayri resmî kampta kalan kişiler, Uluslararası Af Örgütü’ne, 27 Mart sabahında Türkiye’li yetkililerin bu kampı boşaltarak, Pazarkule sınır

¹⁰ 4 ve 5 Mart 2020 tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmeler.

¹¹ 4 ve 5 Mart 2020 tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmeler.

¹² 4 ve 5 Mart 2020 tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmeler.

kapısının yakınındaki çadırları yaktığını anlattı.¹³ Türkiyeli yetkililer ise kampın boşaltıldığını ve 5800 kişinin, Covid-19 salgınına karşı bir tedbir olarak 14 gün boyunca karantina altında kalacakları dokuz farklı yere nakledildiklerini bildirdi.¹⁴

Buradaki hijyen koşulları da ciddi bir sorun teşkil ediyordu; zira insanların büyük bir kısmı, sınıra yakın kırsal alanlarda kamp kurmuştu. Binlerce insanın toplandığı Pazarkule sınır kapısında, bazı sivil toplum örgütleri tarafından temin edilen taşınabilir tuvaletler ve hijyen setleri olsa da tıpkı diğer hizmetlerde olduğu üzere, sunulan bu hizmetler, bu denli çok sayıda insanın ihtiyaç duyduğu sayının çok altında kaldı. Bir sivil toplum örgütü temsilcisi, Uluslararası Af Örgütü'ne Türkiyeli yetkililerin, duş kurulması önerisini reddettiğini, yıkanma yerlerinin bulunmadığını ve tüm bunların da sığınmacı ve göçmenlerin özellikle savunmasız olduğu Covid-19 salgınının yayılabileceğine dair mevcut endişeleri artırdığını ifade etti.¹⁵ Sivil toplum örgütlerinin tüm gayretlerine rağmen sağlanan gıda desteği de ihtiyaç duyulandan oldukça altındaydı. Bu durum ise kişilerin, gıda malzemelerini fahiş derecede şişirilmiş fiyatlarla satan fırsatçı sokak satıcılarının insafına kalmalarına neden olarak, benzer bir biçimde aşırı derece yükseltelen ulaşım fiyatlarıyla bir araya geldiğinde, zaten yoksul bir durumda olan mültecilerin sınır bölgesinde sıkışıp kalmalarına katkıda bulundu.¹⁶

3.1 GAZETECİLERİN TACİZ EDİLMESİ

Türkiye makamlarının sınır bölgesinde meydana gelen olayların etkili ve bağımsız bir biçimde haberleştirilmesini engellediği Uluslararası Af Örgütü tarafından gözlemlendi ve bölgede çalışan gazeteciler tarafından da bildirildi.¹⁷ Farklı zamanlarda Pazarkule sınır geçiş kapısı ile kalabalıkların sınırı geçebilme amacıyla toplandığı Evros/Meriç nehri sınırının yanındaki köy olan Doyran'da gazetecilerin görüntü kaydı alması ya da haber yapması engellendi. Her iki yerde en az 13 uluslararası ve Türkiyeli bağımsız gazeteci gözaltına alındı. Bu kişilerin gözaltına alınma sebebi birinci derece askeri yasak bölgesine girmek ya da buraları kayıt altına almaktır; ancak öte yandan Türkiye devlet medyası ile hükümet tarafından desteklenen medya da aynı yerlerde hazır bulunuyor ve aynı yerlerin çekimini yapıyordu. Gazetecilerin büyük bir bölümü haklarında herhangi bir adli kovuşturma yapılmaksızın kısa bir süre içinde serbest bırakıldı. Ancak polis 28 Şubat tarihinde Erbil merkezli Kürtçe haber ajansı olan Rudaw için çalışan gazeteciler Rawin Sterk Yıldız ve kameraman Mehmet Şirin Akgün'ü gözaltına aldı. Mehmet Şirin Akgün 4 Mart tarihinde serbest bırakıldı; ancak Rawin Sterk Yıldız, Pazarkule sınır bölgesinde gözaltına alınmasının ardından yetkililer tarafından soruşturulan sosyal medya paylaşımlarıyla ilgili olarak kendisine yöneltilen ilgisiz ve yine mesnetsiz suçlamalarla halen tutuklu bulunuyor.¹⁸

¹³ 27 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

¹⁴ Örnek olarak, bkz: Sendika.org, *Çadırlar yakıldı, Pazarkule boşaltıldı: Yunanistan sınırındaki mülteciler sessiz sedasız illere götürüldü*, <https://sendika63.org/2020/03/cadirlar-yakildi-pazarkule-bosaltildi-yunanistan-sinirindaki-multeciler-sessiz-sedasz-illere-goturuldu-581793/>

¹⁵ 4 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

¹⁶ 4 ve 5 Mart 2020 tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmeler.

¹⁷ 29 Şubat 2020 ve 6 Mart 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen görüşmeler.

¹⁸ <https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-cezaevindeki-gazetecileri-serbest-birakin>

4. SINIRIN YUNANİSTAN TARAFINDAKİ DURUM

4.1 YUNANİSTAN'DA SIĞINMA TALEBİNDE BULUNMA HAKKININ ASKIYA ALINMASI VE AB'NİN BUNA İLİŞKİN YANITI

Yunanistan, Türkiye ile olan kara sınırlarında yaşanan bu duruma, sığınma talebinde bulunma hakkını ve *non-refoulement* (geri göndermeme) ilkesini bariz bir şekilde ihlal eden çok katı tedbirleri ülke çapında uygulamaya geçirerek yanıt verdi. 2 Mart 2020 tarihinde ülkede çıkarılan yeni bir “Acil Önlem Paketi” ile¹⁹ 1 Mart 2020'den beri Yunanistan'a düzensiz yollarla girmiş kişilerce yapılan sığınma başvurularının kayda alınması, bu kişilerin '*kayıtları alınmaksızın menşe ülkelerine veya transit geldikleri ülkeye*' gönderilebilmeleri amacıyla bir ay süreyle askıya alındı. Ancak öte yandan, Sığınma Hizmetleri Birimi tarafından yürütülen idari faaliyetler, 13 Mart 2020 tarihinden itibaren Covid-19 salgını nedeniyle zaten geçici bir süreyle durdurulmuştu.²⁰

Yunanistan tarafından, Türkiye'nin hamlesine yanıt olarak alınan diğer tedbirlerin arasında²¹ “güvenlik güçleri ve silahlı kuvvetlerinin varlığının en üst düzeye” çıkarılması suretiyle kara ve denizlerde sınır güvenliğinin artırılması, AB Sınır ve Sahil Güvenlik Birimi'nden (SSGB) hızlı sınır müdahale ekiplerinin (RABIT) konuşlandırılmasına dair talepte bulunulması ve AB Konseyi'nden destek talep edilmesi gibi önlemler de yer aldı. ²² Avrupa Komisyonu da bu taleplere karşılık vererek, Yunanistan'ın kabul kapasitesi ile gönüllü dönüşlerin desteklenmesi için 700 milyon Euro tutarında bir kaynağı ülkeye aktardı. Yine aynı zaman dilimi içinde, Avrupa Sınır ve Sahil Güvenliği Birimi de yürütülecek olan 2 RABIT operasyonu için gerekli ekipman ve devriye birliklerinin konuşlandırılması konusunda hazırlıklar yaptı. SSBG'den ayrıca geri gönderme programına müdahil olması talebinde de bulunuldu.²³ Avrupa Komisyonu, bu zamana dek, Yunanistan'ın sığınma başvurularını almayı askıya almasını ve buna müteakip gerçekleştirdiği geri

¹⁹ “Sığınma Başvurusunda Bulunulmasının Askıya Alınmasına İlişkin Acil Önlem Paketi”, 2 Mart 2020, Yunanca dilinde:

<http://www.immigration.gr/2020/03/pnp-anastolh-ths-ypovolis-aithseon-asylou.html?m=1>.

“Acil Önlem Paketi” 1 ay süreliğine yürürlüğe girdiği için, 1 Nisan 2020 tarihi itibarıyla uygulaması durdu. Ancak öte yandan, 13 Mart 2020 tarihinden itibaren Covid-19 salgını nedeniyle Sığınma Hizmetleri Birimi'nin faaliyetleri geçici olarak askıya alındığı için, yeni gelen kişiler ile diğerlerinin sığınma başvurularını kayıt altına alılabilmesi mümkün olmadı.

²⁰ <http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2020/03/Announcement-Suspension-of-Services-to-the-Public-English.pdf>

²¹ Yunanistan Hükümeti Millî Güvenlik Konseyi (KYSEA) tarafından alınan kararlar: <https://www.thenationalherald.com/289130/measures-to-guard-greeces-eastern-borders-to-be-stepped-up-to-maximum-kysea-meeting-decides/>

²² Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Anlaşma'nın 78.3 Maddesi uyarınca yapılan bildirim.

²³ Avrupa Komisyonu, Başkan Yardımcısı Schinas'ın Yunanistan'ın Desteklenmesi Amacıyla Alınan Acil Tedbirlere Dair Basın Açıklaması, 4 Mart 2020, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_20_395.

göndermelerin, AB hukukuna aykırılığını kabul etmekten imtina etti.²⁴ Yine şimdiye dek yalnızca AB İçişleri Komiseri Ylva Johansson tarafından, Komisyon'un, Yunanistan tarafından alınan tedbirlerin, ilgili AB müktesebatınca cevaz verilen askıya alma halleri ışığında inceleneceğine işaret edildi.²⁵

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (BMMYK) göre, "ne 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme ne de AB mülteci hukuku, sığınma başvurularının askıya alınmasına hukuki dayanak teşkil edebilecek herhangi bir düzenleme barındırıyor."²⁶ Gerçekten de Yunanistan tarafından alınan tedbirler, AB hukuku çerçevesinde müsaade edilen askıya alma imkanlarının çok daha ötesine geçti.²⁷

Uluslararası Af Örgütü, ayrıca, Yunanistan tarafından sığınma taleplerinin askıya alındığı gerçeği ile sınırdan yaşanan geri itmeler, polis tarafından gerçekleştirilen ihlaller ve yine polisin sorumlu olduğu şiddet göz önünde bulundurulduğunda, Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Birimi'ne ait ekipman ve birimlerin de konuşlandırılmasının hukuka uygunluğunu konusunda kuşku duymaktadır.²⁸

4.2 KİŞİSEL HAKLAR ÜZERİNDE ETKİLER: SİĞINMACILAR HAKKINDA DÜZENSİZ GİRİŞTEN ÖTÜRÜ BAŞLATILAN KOVUŞTIRMALAR VE DENİZ SINIRLARINDAKİ KEYFİ ALIKOYMA UYGULAMALARI

Sığınma taleplerinin askıya alınmasının ardından, Yunanistan'a düzensiz yollarla giren kişiler artık haklarında dava açılması ve dört yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilme riskiyle karşı karşıya bulunuyor. Bu durum, sığınmacıların olduğu vakalar söz konusu olduğunda, şimdiye dek bu suçtan ötürü kovuşturmalardan imtina eden Yunanistan mahkemelerinin ellerinin bağlandığı anlamına geliyor. Yunanistan'da hukuki destek sağlayan bir sivil toplum örgütü olan HIAS, 1 Mart 2020 tarihinden beri, yine bu tarihten sonra gelen ve sığınma başvurusunda bulunmalarına izin verilmeyen kişilere karşı düzensiz giriş suçlamasının yöneltildiği 10 ayrı davada yargılanan kişilere hukuki yardım sağlıyor. Bu davaların yedisinde seri muhakeme usulü uygulanarak sanıklar hakkında 3,5 yıl süre ile hapis cezası verildi ve bu kişiler daha sonra cezaevine konuldu. Diğer üç davada ise haklarında dava açılanlar refakatsiz çocuklardı ve onlar da halihazırda idari gözetim merkezlerinde yapılacak yargılamayı bekliyorlar.²⁹ 1 Mart 2020'den itibaren ülkede çapında bunlar gibi daha çok sayıda kovuşturmanın yürütülüyor olması da kuvvetle muhtemel görünüyor.

İşler durumda bir sığınma sisteminin bulunmadığı bir ortamda, ülkeye yeni varmış olan kişilerin, düzensiz olarak girmelerine dair "haklı bir gerekçe" bulabilmeleri mümkün değil. Dolayısıyla da bu yargılamalar, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin³⁰, düzensiz yollarla gerçekleşen girişler konusundaki yargılamaları ve alıkoymaları düzenleyen ve sığınmacı ve mültecilerin düzensiz yollarla girişlerinden ötürü cezalandırılmalarını yasaklayan 31'inci maddesiyle bir tezat oluşturuyor.³¹

²⁴ The Guardian, 'AB, Yunanistan'ı sığınma başvurusunda bulunma hakkına riayet etmesi için uyardı', 6 Mart 2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/12/greece-warned-by-eu-it-must-uphold-the-right-to-asylum>.

²⁵ Müsaade edilen askıya alma halleri, 2013/32 sayılı AB İltica Usulleri Yönergesi, 6(5), 14(1), 31(3)(b) ve 49'uncu maddeleri ile 2008/115 sayılı Geri Dönüş Yönergesinin 18'inci maddesinde sayılmaktadır.

²⁶ BMMYK tarafından Türkiye-AB sınırındaki duruma ilişkin olarak yapılan açıklama, 2 Mart 2020, <https://www.unhcr.org/uk/news/press/2020/3/5e5d08ad4/unhcr-statement-situation-turkey-eu-border.html>. Ayrıca bkz: BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi, BM Göçmenlerin İnsan Hakları Özel Raportörü, 'Yunanistan: Türkiye-Yunanistan sınırında bulunan sığınmacılara karşı gerçekleştirilen hak ihlallerine son verilmelidir', 23 Mart 2020, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25736&LangID=E>.

²⁷ Uluslararası Af Örgütü, 'Yunanistan: İnsanlık dışı sığınma tedbirleri yaşamaları tehlike altına atıyor', 2 Mart 2020, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/03/greece-inhumane-asylum-measures-will-put-lives-at-risk/>.

²⁸ 2019/1895 sayılı AB Yönetmeliği, Madde 46.5. Benzer bir değerlendirme için bkz: Euronews tarafından bildirilen uzman görüşleri, 'Yunanistan'ın sığınma hukukunu askıya almasının ardından Yunanistan'daki Frontex sınır operasyonlarının 'hukuki bir dayanağı bulunmamaktadır', 11 Mart 2020, <https://www.euronews.com/2020/03/10/frontex-border-operation-in-greece-lacks-legal-basis-after-greece-suspends-asylum-law>.

²⁹ Hukuki destek sağlayan bir sivil toplum örgütü olan HIAS üyeleriyle 10, 16 ve 18 Mart 2020 tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmeler.

³⁰ BM Genel Kurulu, Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme, 28 Temmuz 1951, Madde 31.1.

³¹ Goodwin-Gill, Guy S. 'Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 31'inci Maddesi: Cezalandırmama, İdari Gözetim ve Koruma', 2001, 29'uncu paragraf, <https://www.unhcr.org/3bcdf164.pdf>

Siğınma başvurusunda bulunma hakkının askıya alındığı tarihten bu yana, ülkeye yeni gelen kişilere, siğınmacılar için oluşturulan kabul merkezlerinde barınma imkânı sağlanmadığından, bu kişilerin Ege adalarında bulunan geçici nitelikteki yerlere nakledilmesi uygulamasına son verilmiş durumda. Bu uygulamadan ötürü Midilli'ye varan kişilerin büyük bir kısmı, en az 10 gün boyunca, Mytiline'de demir atmış bulunan "Rodos" isimli donanma gemisine ve liman bölgesine nakledildiler ve aralarında Suriyeliler, Afganlar, Somalililer ve Filistinlilerin de bulunduğu bu kişilerin sayısı da 510'a kadar ulaştı.³² Bu grubun içerisinde bir bölümü refakatsiz durumda olan 210 çocuk da bulunuyordu. "Rodos'taki" kişiler siğınma başvurusunda bulunamadılar ve kendilerine düzensiz giriş yapan kişi olarak muamele edilerek parmak izleri alındı. Yine bu kişilerden büyük bir bölümü, oldukça ayrıntılı bir şekilde belgelenen insan hakları ihlallerine imza atan ülkelerin vatandaşları olmalarına rağmen, haklarında bireysel olarak bir ön değerlendirme yapılmaksızın, menşe ülkelerine geri gönderme kararı alınmasını bekler bir halde idari gözetim altında tutuluyor. Uluslararası Af Örgütü'ne, ayrıca, Yunanistan hukuku uyarınca sınır dışı edilmemesi gereken hamileler ve yeni doğum yapmış olan kadınlar ile yaşlılar, engelli bireyler, çocuklar ve diğer türlü hassas durumları bulunan kişiler hakkında da benzer kararların verildiği vakaların bulunduğu bilgisi verildi.³³

Öte yandan bu grup hakkında, 13 Mart 2020'de beklenmedik bir şekilde grubun AB-Türkiye anlaşmasına istinaden Türkiye'ye geri gönderilmelerine ilişkin kararlar verildi. Bu durum, 2 Mart 2020 tarihli "Acil Önlem Paketi" kapsamında önceden verilmiş olan ve bu kişilerin menşe ülkelerine geri gönderilmeleri amacıyla alınan idari gözetim kararlarıyla bir tezat oluşturuyor. Yeni alınmış olan Türkiye'ye geri gönderme kararları halen uygulanmayı beklese de bu yeni kararlara dayanılarak grup hakkında daha önce alınmış olan idari gözetim süresi de uzatıldı.³⁴

Midilli'de hukuki destek sağlayan sivil toplum örgütleri de gemidekilere erişebilme ve danışanlarıyla anlamlı bir şekilde temas edebilme hususunda ciddi sorunlar yaşadı.³⁵ Gemideki kişi sayısının fazlalığı göz önünde bulundurulduğunda, bu kişilerin AB hukuku ve uluslararası hukuk uyarınca herkese sağlanması güvence altına alınmış olan hukuki bilgilendirmeye, hukuki temsile ya da tercüman desteğine erişebilmeleri pek mümkün görünmüyor.³⁶ Şam'dan gelen ve "Rodos" gemisinde olan Filistinli Firas da 4 Mart 2020'den beri kendisine tebliğ edilen belgelerin tamamının Yunanca olduğunu ve kendisine herhangi bir tercüman desteği sağlanmadığını aktardı. Hukuki destek sağlayan sivil toplum örgütlerince hazırlanan raporlarda da benzer vakaların varlığı teyit edildi.³⁷

Tüm bu hususlara ilaveten, gemide bulunanlar son derece yetersiz koşullarda yaşamak durumunda kaldılar. Firas, kalışları süresince yiyeceğin yeterli olmadığını ve duş ve tuvaletlerin de ciddi şekilde eksik olduğunu anlattı. Gemide suyu olmayan yalnızca sekiz kimyevi klozetin olduğunu, ancak hiç duşun bulunmadığını da ifade eden Firas, Uluslararası Af Örgütü'ne, "*Burada 10 gündür hiç duş alamadan aynı kıyafetleri giyiyoruz*" dedi.³⁸ Yine gemide, aralarında diyalize girme ihtiyacı bulunan bir kız çocuğunun da olduğu sağlık sorunu yaşayan kişiler ve engelli bireyler olmasına rağmen, sağlanan sağlık hizmetleri de yetersizdi.³⁹

Gemideki kişilerden 450'si, nihayet 14 Mart 2020'de Yunanistan anakarasında bulunan Malakasa ve Sérres idari gözetim kamplarına nakledildiler.⁴⁰

Uluslararası Af Örgütü'ne, ayrıca, 5 Mart 2020'den itibaren, yeni gelen kişilerin Midilli'nin çeşitli yerlerinde, kayıtları alınmaksızın, yasal dayanağı belli olmayan ve son derece yetersiz koşullarda alıkonuldukları bilgisi de verildi. Kişilerin tutulduğu bildirilen yerler arasında Skala Sikaminias (42 kişi) ve Korakas'taki (28 kişi) plajlar

³² "Firas" ile gerçekleştirilen görüşme. Ayrıca bkz:27 sayılı dipnotta yer verilen ve kişilere erişebilmeyi başaran hukuki destek sağlayan sivil toplum örgütleriyle gerçekleştirilen görüşmeler.

³³ Paragrafta yer verilen bilgilerin tamamı Midilli'de faaliyet gösteren örgütlerden edinilmiştir. Ayrıca bkz: Hukuki destek sağlayan bir sivil toplum örgütü olan HIAS üyeleriyle 10, 16 ve 18 Mart 2020 tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmeler.

³⁴ Hukuki destek sağlayan bir sivil toplum örgütü olan HIAS üyeleriyle 10, 16 ve 18 Mart 2020 tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmeler.

³⁵ Liman yetkilileri tarafından erişim izni verilmeyen bazı sivil toplum örgütleri, bu yetkililer tarafından Başsavcılığa yönlendirildi ve yine Başsavcılık oluruyla gemideki kişilere erişebilme imkânı buldu. Bkz: Hukuki destek sağlayan bir sivil toplum örgütü olan HIAS üyeleriyle 10, 16 ve 18 Mart 2020 tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmeler ve RSA (Ege Mülteci Destek) ile yapılan 30 Mart 2020 tarihli yazışma. Ayrıca bkz: Midilli Hukuk Merkezi (LLC) raporu, 'Avrupa'nın istenmeyenleri için sahipsiz bırakılan topraklar', 13 Mart 2020 <http://legalcentresvos.org/2020/03/13/no-mans-lands-for-europes-undesirables/>.

³⁶ Bu durum AB Geri Dönüş Yönergesinin 13.3'üncü maddesinin ihlalini teşkil etmektedir.

³⁷ Firas ile 10 Mart 2020 tarihinde telefon üzerinden gerçekleştirilen görüşme. Midilli Hukuk Merkezi de (LLC) yayımladığı raporda benzer tanıklıklara yer veriyor. Bkz: 14 sayılı dipnotta anılan rapor.

³⁸ Firas ile 10 Mart 2020 tarihinde telefon üzerinden gerçekleştirilen görüşme.

³⁹ Hukuki destek sağlayan bir sivil toplum örgütü olan HIAS üyeleriyle 10, 16 ve 18 Mart 2020 tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmeler ve yine aynı kuruluşla daha sonra yapılan yazışmalar.

⁴⁰ Avrupa Konseyi İşkencenin Önlenmesi Komitesi (CPT), 13-17 Mart 2020 tarihleri arasında, 1 Mart 2020'den sonra gelen kişilere gösterilen muameleyi değerlendirmek amacıyla Yunanistan'a acil bir ziyarette bulundu. CPT, bu kapsamda Evros'taki yerlere ilaveten, Midilli'deki askeri donanma gemisinde tutulan kişilerin daha sonra nakledildikleri Malakassa kampı ile Sisam'da bulunan Yunan Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yetkisi altındaki Sahil Güvenlik Birimi'ne ait gözaltı hücrelerini de ziyaret etti. <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/anti-torture-committee-undertakes-rapid-reaction-visit-to-greece-to-examine-treatment-of-migrants>. Bkz: Serres'teki yeni kampa ilişkin yerel medya haberi (Yunanca): <https://www.stonisi.gr/post/7757/189-apo-th-lesvo-gia-to-kleidi-twn-serrwn>

ile Eftalou'daki bir bina da yer alıyor. Üstelik, Skala Skaminias ve Korakas'ta tutulan kişilere herhangi bir barınma ya da yıkanma yeri sağlanmadı. 17 Mart'ta ise bu kişilerden aralarında yeni doğum yapmış olan bir annenin de olduğu kişiler hakkında, menşe ülkelerine geri gönderilmelerine ilişkin alınması beklenen kararlara istinaden 3 günlük geçici idari gözetim kararı alındı.⁴¹

Bu yerlerde tutulan kişiler de daha sonra "Rodos" gemisinde geriye kalan kişilerle birlikte 20 Mart'ta anakaradaki idari gözetim kamplarına nakledildiler.⁴²

Ancak öte yandan, Uluslararası Af Örgütü'ne, diğer Ege adaları Leros, Sisam, Kos ve Sakız'daki çeşitli liman bölgelerinde de gemidekine benzer koşullarda tutulan yüzlerce kişinin daha olduğu bilgisi ulaştı.

Örneğin Leros'ta yaklaşık 250 kişi, ilk önce sahil güvenliğini avlusunda ve daha sonra da liman bölgesinde yetersiz koşullar altında tutuldu.⁴³ Sisam'da da 93 kişi, adanın başkenti Vathy'deki bir sahil güvenlik tesisinde tutuldular.⁴⁴

Kos adasında ise çoğunluğu çocuk olan en az 220 yeni gelen kişi, liman bölgesinde tutuldu. Bu kişilerin bir bölümü normalde bekleme alanı olarak kullanılan bir binada tutulurken, diğer bölümü de çadırlara yerleştirilerek sert hava koşullarına maruz bırakıldılar.⁴⁵ 18 Mart itibarıyla de anılan kişilerin tamamı, gümrük kontrolü için kullanılan bir binaya nakledildiler. Bu grubun içinde hamile kadınlar, çocuklar ve engelli bireyler de vardı. Suriyeli bir kadın olan Manar, Uluslararası Af Örgütü'ne, sağlık hizmetinin yeterli olmadığını ve insanların telefonlarına el konulduğunu aktardı. Böbrek taşı da olduğunu söyleyen Manar, binada kaldığı zaman zarfında polis tarafından kendisine kötü muamelede bulunulduğunu, polisin kendisine tekme attığını, ayakta beklettiğini ve bunu yapamayacak denli yorgun düştüğünde ise bir sandalyede oturmaya zorladığını ve sağlık hizmeti alması için nakledilmeden önce bir saatten fazla bir süreyle bekletildiğini anlattı.⁴⁶

Sakız Adası'ndaki liman bölgesinde de 254 kişi alıkonuldu.⁴⁷ "Sınırların Ötesinde Eşit Haklar" isimli hukuki destek sağlayan bir sivil toplum örgütü için çalışan ve Sakız'da yaşayan avukat Aliki Potamianou, Uluslararası Af Örgütü'ne, kendisine savcılık tarafından kişilere erişim izni verilmediğini ve idari gözetim altında tutulan kişiler anakaraya götürülünceye dek polise erişim talebinin de işlemde bekletildiğini aktardı.⁴⁸

20 Mart tarihi itibarıyla Ege'deki adalar ile diğer adalarda tutulan yeni gelen kişilerin büyük bir çoğunluğu, anakaradaki idari gözetim merkezlerine nakledildi.⁴⁹ 23 Mart 2020 tarihi itibarıyla, daha küçük olan On İki Adalara varan 500'den fazla kişi⁵⁰ de dâhil olmak üzere Yunanistan'a deniz yoluyla ulaşan toplam kişi sayısı 2281'di.⁵¹

4.3 MÜLTECİLERE, SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNE VE GAZETECİLERE KARŞI GERÇEKLEŞTİRİLEN SALDIRI VE TACİZLER

Tüm bu olayların yaşandığı esnada, Ege adalarındaki gerilim artarak, bazı vakalarda mültecilere, sivil toplum örgütlerine, gazetecilere ve diğer kurum ve kuruluşlara yönelik olarak gerçekleştirilen saldırılara evrildi.

⁴¹ Midilli'de faaliyet gösteren örgütlerden elde edilen bilgiler. Hukuki destek sağlayan bir sivil toplum örgütü olan HIAS da bu gruptan bir kişiye hukuki destek sağladı: HIAS üyeleriyle 30 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁴² 20 Mart 2020 tarihi itibarıyla Ege'deki botlara dair ayrıntılı döküm için, bkz: <https://www.facebook.com/AegeanBoatReport/>.

⁴³ Leros'ta çalışan bir gönüllü ile 11 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁴⁴ Bu bilgiler, 13 Mart 2020 tarihi itibarıyla kamuya açık olan raporlardan elde edilmiştir: <https://www.documentonews.gr/article/exwdiko-astynomikwn-sta-nhsia-enantion-xrysoxoidh-mhtarakh-kai-kikilia-eiste-aneparkeis-kai-tha-logodothsete>.

⁴⁵ Kos sakinlerinden biriyle 18 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁴⁶ Manar ile 22 Mart 2020 tarihinde telefon üzerinden gerçekleştirilen görüşme ve yazışma.

⁴⁷ Yerel medya tarafından yapılan haberler için, bkz: https://www.ethnos.gr/ellada/94470_hios-ta-mpofor-sikosan-ston-aera-ton-kataylismo-prosfygon-sto-limani. Kısmen daha farklı sayılar için, bkz.: <https://www.documentonews.gr/article/exwdiko-astynomikwn-sta-nhsia-enantion-xrysoxoidh-mhtarakh-kai-kikilia-eiste-aneparkeis-kai-tha-logodothsete>.

⁴⁸ Sınırların Ötesinde Eşit Haklar'dan Aliki Potamianou ile 13 ve 16 Mart 2020 tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmeler.

⁴⁹ 20 Mart 2020 tarihi itibarıyla Ege'deki botlara dair ayrıntılı döküm için: <https://www.facebook.com/AegeanBoatReport/>. Ege adalarından ve bazı On İki Adalardan gelen kişiler "Aqua Blue" ve "Superjet" isimli teknelere bindirildikten sonra, Yunanistan'ın kuzeyinde yer alan Klidi, Sérres bölgesindeki kamplar ile Atina'nın kuzeyindeki Malakasa'ya kampına nakledildiler. "Midilli (192 kişi), Sakız (283 kişi), Sisam (129 kişi) ve Kea'dan (190 kişi) gelen ve alıkonulan kişiler Sérres geri gönderme merkezine; Leros (252 kişi), Kos (237 kişi), Kastelorizo (106 kişi), Simi (21 kişi), Kalymnos (60 kişi) ve Rodos (43 kişi) gelen ve alıkonulan kişiler ise Malakasa geri gönderme merkezinde götürülecekler." İlave bir not olarak, bu esnada yaşanan gelişmeler nedeniyle, kuruluş tarafından verilen nihai rakamların, ana metinde geçen rakamlardan farklı olduğu kaydedilmelidir.

⁵⁰ BMMYK, Ege Adaları, Haftalık Durum Raporu, 2-8 Mart 2020 ve 9-15 Mart 2020: <https://bit.ly/2JcgUzf>.

⁵¹ 18 Mart 2020 tarihi, saat 09.04 itibarıyla ABR tarafından yapılan tahminler için, bkz: <https://bit.ly/3dplFNb>. BMMYK tarafından 18 Mart 2020 tarihi itibarıyla yapılan ve kısmen farklı olan tahminlere göre ise, aylık toplam varış sayısı 2368 olarak gerçekleşti.

Türkiye'nin sınırlarını açtığını ilan etmesinden önce, AB-Türkiye mutabakatını takip eden yıllarda da mültecilerin olduğu tesislerdeki aşırı kalabalığın artık süreklilik arz eden bir durum haline gelmiş olması zaten adalardaki sosyal gerilimi körüklemişti. Ancak hükümet, 2019 yılından sonra mültecilere yönelik çalışmalar yürüten sivil toplum örgütlerine karşı, dozu giderek artan bir husumet ve şüphe barındıran bir söylem benimseye başladı ve bu söylem, ilerleyen yıllarda sivil toplum örgütlerinin mülteci nüfusu içinde yaşanan bazı kargaşalar nedeniyle suçlanmasına ve bu kuruluşlar üzerinde daha katı kontrollerin getirilmesine kadar vardı.⁵² Örneğin, Yunanistan Hükümet Sözcüsü Stelios Petsas bir ara şunları söyledi: "Birçok sivil toplum örgütü muhakkak yardımcı olmuş olabilir [...] ancak diğerleri hatalı ve asalak bir şekilde faaliyet gösterdiler."⁵³

Ortaya çıkan yeni uyuşmazlığın temelinde ise, hükümetin, yerel halkın muhalefetine rağmen adalarda yeni "kapalı tip" sığınma merkezleri kurma planlarının yatıyor olabileceği izlenimi ediniliyor.⁵⁴ Hükümetin yapmış olduğu planları uygulama amacıyla Şubat 2020'den itibaren, aralarında özel mülklerin kamulaştırılması da dâhil olmak üzere planlarını uygulama amacıyla atmış olduğu adımlar esnasında Midilli ve Sakız'da adalılar ve çevik kuvvet güçleri arasında çatışmalar yaşandı.⁵⁵ Bu olaylarda polisin yerel protestoculara karşı göz yaşartıcı gaz ve tazyikli su kullanıldığına dair iddialar ile yine çevik kuvvete yönelik saldırıların gerçekleştiğine dair haberlere yerel medyada yer verildi.⁵⁶

İşte Türkiye'nin de Yunanistan'a doğru geçişleri artık durdurmayacağına ilişkin 27 Şubat 2020 tarihli açıklaması da böyle bir iklime tesadüf etti. Bu durum, yerel halk tarafından, giderek artan deniz yoluyla varışlara⁵⁷ karşı gösterdiği tepkinin tırmanmasına zemin hazırlayarak, kanunsuz bir şekilde polislik vazifesini üstlenen yerel grupların mültecilere, gazetecilere ve sivil toplum örgütlerine saldırılarına da neden oldu.⁵⁸ 1 Mart'ta Midilli'de 50 yetişkin ve çocuğun içinde bulunduğu küçük bir lastik bot Thermy'e ulaştığında, bu kişilerin karaya çıkmaları rıhtımda protesto için toplanan yerli protestocu grubu tarafından bilfiil engellendi ve bottakiler sözlü tacizlere maruz kaldılar.⁵⁹ Der Spiegel dergisi için çalışan ve yaşananları haberleştirmek için orada bulunan gazeteci Giorgos Christides de bu olaylar esnasında saldırıya uğrayanlar arasındaydı. Christides şunları aktardı: "*Olayları haberleştirmek için telefonumla kayıt almaya çalıştığım bir sırada, rıhtımdaki yerel halk tarafından tehdit edilerek, itilip tartaklandım. Orada bir polis memuru da bulunuyordu ve başıma gelenleri görmesine rağmen herhangi bir müdahalede bulunmadı. Ona gidip şikâyetle bulunduğumda ise, bana verdiği yanıt "onları tahrik etmemem" gerektiği idi.*"⁶⁰

Christides, ayrıca, Midilli çevresinde yerel halk tarafından devriyeye çıkılan çok sayıda kontrol noktasında da saldırıya uğradı. Bir grup, Christides tarafından kiralanan aracı hedef alırken, bir başka grup ise yolunu keserek, arabanın açık olan camından doğru Christides'in eline sopayla iki kez vurdu. Christides, Uluslararası Af Örgütü'ne, "*Genel olarak Yunanistan'da gazeteci olarak çalışmak tehlikeli değil. Ben, 2011 yılından beri buraya dair haberler yapıyorum. Ancak bu kez ilk defa korktum ve tetikte olmam gerektiğini hissettim*" dedi.⁶¹

Alman gazeteci Franziska Grillmeier ve fotoğrafçı Julia Busch da 2 Mart'ta benzer bir saldırıya uğradı. Gazeteciler Moria kampına doğru gittikleri esnada, ellerinde sopalar, taşlar ve keskin camlar bulunan bir erkek grubuyla karşılaştılar. Grillmeier, bu karşılaşmanın ardından yaşananları şu şekilde aktardı: "*İçlerinden*

⁵² DW, Yunanistan: STK'lar mülteci kampındaki kargaşayı körüklemekle suçlanıyor, 10 Şubat 2020, <https://www.dw.com/en/greece-ngos-accused-of-stoking-unrest-in-refugee-camp/a-52320720>

⁵³ Euractiv, Yunanistan, göçle ilgili çalışan STK'ların daha iyi izlenebilmesi için yeni bir kanunu kabul etti, 5 Şubat 2020: <https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/greece-passes-new-law-to-better-monitor-ngos-dealing-with-migration/>. Ayrıca bkz: Merhametin Cezalandırılması: Kale Avrupa'sında Dayanışma Yargılanıyor, Mart 2020, s. 52, <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR0118282020ENGLISH.PDF>.

⁵⁴ The Guardian, Yunanistan adalarda bulunan mülteci kamplarının yerine "idari gözetim merkezleri" getirecek, 20 Kasım 2019, <https://bit.ly/2y2Dzot>. Ayrıca bkz: Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović ile Yunanistan Yurttaşların Korunması Bakanı Michalis Chrysochoidis arasında gerçekleşen 3 Aralık 2019 tarihli yazışma, <https://bit.ly/3bkPLze>.

⁵⁵ The Guardian, Yunanistan yetkilileri göçmenlerin tutulacağı idari gözetim merkezi nedeniyle ortaya çıkan gerilimi yatıştırmada güçlük çekiyor, 25 Şubat 2020, <https://bit.ly/3ds3xC1> ve 'Yunanistan adalarında, polis ve göstericiler, göçmenlerin tutulacağı yeni idari gözetim merkezleri yüzünden çatıştı', 25 Şubat 2020, <https://bit.ly/39hu4ij>.

⁵⁶ Yaşanan çatışmalara ilişkin haberler için, bkz: Al Jazeera, Yunanistan adalarında göçmenlerin tutulacağı idari gözetim merkezleri nedeniyle çatışmalar yaşandı, 25 Şubat 2020, <https://bit.ly/2JmiiZf>. Ayrıca bkz: <https://www.keeptalkinggreece.com/2020/02/25/greece-islands-lesvos-chios-police-migration-centers/>. Polise yönelik saldırılar için, bkz: <https://www.keeptalkinggreece.com/2020/02/26/lesvos-chaos-locals-weapons-against-riot-police/>.

⁵⁷ BMMYK, Ege Adaları, Haftalık Durum Raporu, 02-08 Mart 2020 ve 24 Şubat- 1 Mart 2020, <https://bit.ly/2vROLwf.1> ve 2 Mart 2020 tarihlerinde yayımlanan raporlarda aynı zamanda Yunanistan Sahil Güvenliğinin tehlikeli uygulamalarına ilişkin bildirimlere de yer veriliyor: <https://bit.ly/2Ulsms3>. Midilli açıklarında alabora olan şişme bottaki bir mülteci çocuk boğuldu, 2 Mart 2020, <https://bit.ly/3bqYK1Z>.

⁵⁸ Saldırıları dair ayrıntılı bir döküm için, bkz: <https://rsaegean.org/en/timeline-of-attacks-against-solidarity/>.

⁵⁹ Medyada çıkan haberler için, bkz: <https://bit.ly/2QKzXOo>.

⁶⁰ Giorgos Christides ile 11 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme. 1 Mart 2020'de bir diğer gazeteci Michael Trammer ile bir BMMYK mensubu da saldırıya uğradı: VICE, 'Yunanistan'da bir güruhun göçmen botlarına ve insani yardım çalışanlarına karşı gerçekleştirilen saldırı anlarına dair görüntüler', 3 Mart 2020, <https://bit.ly/39nFdhs>.

⁶¹ Giorgos Christides ile 11 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

*biri bizi fark edip yabancı olduğumu anladığında arabanın üzerine atlayarak kapıları açmaya çalıştı ve diğerlerini de çağırdı. Adamlardan biri, arabayı durdurmak için kendini arabanın önüne atmaya çalışırken, yanında bulunanlar da bize taş ve sopalar atıyordu. Ama bunlara rağmen gaza basıp oradan kaçmayı başarabildik”.*⁶²

Sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşlar da bu dönemde saldırıların hedefi haline geldiler. Moria kampının dışında bir klinik ile Mytilene’de ağır ruhsal sorunları olan kişilere yönelik bir başka klinik işleten MSF, çalışanlarına karşı gerçekleştirilen iki saldırının ardından faaliyetlerini 2 günlüğü askıya almak zorunda kaldı.⁶³ Bu saldırılar halen araştırılıyor.⁶⁴

Başka sivil toplum örgütleri ise daha ağır hasarlar aldı. BMMYK’nın Midilli’nin kuzeyindeki mültecilere yönelik “Faz 2” transit kampı, 1 Mart’ta ateşe verildi.⁶⁵

7 Mart’ta ise Midilli’deki “Hepimiz Tek Bir Mutlu Aileyiz” (OHF) Toplum Merkezi’nde yangın çıktı. Olayda yaralanan ve ölen olmamasına rağmen, merkezde ciddi boyutta bir mali hasar mevcut. Yine yaşanan olaylarda Merkez’in “Barış Okulu” ile iki ana ofisi de yakıldı. OHF’nin koordinatörü Julia Bürger, Uluslararası Af Örgütü’ne “*Adadaki gerilimden ötürü yangının meydana geldiği esnada zaten 2 haftadır kapalıydık. Dolayısıyla şans eseri içeride kimse yoktu. İtfaiye hızlı davranarak çok iyi bir iş çıkardı. Artık ileride neler yapabileceğimize dair kafa yoruyoruz. Ancak henüz yanıtını alamadığımız çok sayıda soru da var*” dedi.⁶⁶ Bu olay, 20 Mart tarihinde Mytilene polisi tarafından kundaklama olarak kayda geçirildi ve üç kişi hakkında dava açıldı.⁶⁷

Her ne kadar daha az boyutta olsa da saldırılar **Sisam**’da da izler bıraktı. Sisam hastanesinde görevli bir hemşirenin arabası⁶⁸ ile BMMYK’nın ESTIA projesinde⁶⁹ uygulama ortağı olarak çalışan sivil toplum örgütlerinden biri olan ARSIS’in araçlarından biri ateşe verildi.

4 Mart’ta Kayıt ve Kimlik Merkezi (RIC) önünde çatışmaların yaşandığı **Kos**’ta, 5 Mart’ta ise yerel halktan bir grup, Metadrasıs isimli sivil toplum örgütünün üç çalışanının, iki mülteciyi Kos Devlet Hastanesi’ne götürdükleri esnada, kuruluşa ait minibüse saldırdı.⁷⁰ 3 Mart’ta **Sakız**’da da gönüllüler tarafından işletilen ve mülteciler ile marjinalleştirilmiş gruplara gıda dışı yardım malzemeleri temin eden bir depo, daha sonra kundaklama olduğu anlaşılan bir yangın neticesinde kül oldu.⁷¹

Adalarda bunlara benzer çok sayıda başka saldırıların gerçekleştiği de kaydedildi. **Sakız**’daki gönüllülerden biri olan M. “*Adalarda bir değişim süreci var. Mülteci krizinin başladığı zamanlarda alkışlanan sivil toplum örgütlerine ve gönüllülere, yerel halk tarafından artık olumsuz bir şekilde yaklaşılmaya başlandığını görüyoruz*” dedi.⁷² Yaşanan olayların ardından, çok sayıda sivil toplum örgütü, etkili ya da güvende olamamalarından ötürü ya faaliyetlerini azaltmak ya da hepten askıya almak durumunda kaldı. Bu durum ise, giderek artan bir şekilde eğitim ve sağlık hizmetleri gibi temel hizmetleri alabilmek için sivil toplum örgütlerine başvuran mültecilere sağlanan destek sisteminin zayıflamasına neden oldu.⁷³

Yunanistan hükümeti tarafından COVID-19 salgınına karşı alınan⁷⁴ ve kamplarda seyahat sınırlamaları ve sivil toplum örgütlerinin kampların içinde faaliyet göstermelerini engelleyen kuralların da aralarında yer aldığı kısıtlayıcı tedbirler de kamplarda bulunan mülteci nüfusunun hak ve özgürlüklerini daha fazla kısıtlanmasına yol açtı. Sözü edilen kısıtlamalar, sığınma başvurularına dair hizmetlerin de geçici olarak askıya alındığı

⁶² Franziska Grillmeier ile 11 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁶³ MSF tarafından yapılan ve saldırıları kınayan 29 Şubat 2020 tarihli açıklama için, bkz: <https://bit.ly/3bqZzb5>.

⁶⁴ Midilli’de MSF Saha Koordinatörlüğü ile 12 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁶⁵ Belediye yetkilileri tarafından Faz 2 kampının 31 Ocak 2020 itibarıyla kapatılması öngörülmüştü; ancak yakın bir zaman önce bu kampın geçici süreliğine tekrar açılması teklif edilmişti: <https://bit.ly/2wtcpXl>.

⁶⁶ OHF Koordinatörü Julia Bürger ile 9 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁶⁷ İki yabancı ile yabancı kökenli bir vatandaş tutuklandı. Polis tarafından yapılan 20 Mart 2020 tarihli basın açıklaması (Yunanca) için, bkz: <https://bit.ly/33QhQfp> ve OHF tarafından yayımlanan açıklama için, bkz: <https://bit.ly/2QEpm7R>.

⁶⁸ STK gönüllülerin kaldığı bir apartman da taşlandı: <https://bit.ly/33T6siT>. Diğer medya haberleri için, bkz:

<https://www.efsyn.gr/node/234264>. 3 olaya karıştığı tespit edilen 4 kişi hakkında ceza davası açıldı, 27 Mart 2020 tarihli haberler için, bkz: <https://www.efsyn.gr/node/236825>.

⁶⁹ Sisam’da faaliyet gösteren bir STK çalışanı ile 12 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme. ESTIA kapsamında hassas durumda bulunan mültecilere barınma yardımı sağlanıyordu: <http://estia.unhcr.gr/en/home/>.

⁷⁰ Metadrasıs tarafından yapılan 13 Mart 2020 tarihli açıklama için, bkz: <https://bit.ly/2QvbZXh>.

⁷¹ Yerel medya haberleri (Yunanca) ve fotoğraflar için, bkz: <https://bit.ly/2QIQxhK>.

⁷² Sakız’da çalışan bir gönüllü ile 11 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

⁷³ Ayrıca bkz: BM Göçmenlerin İnsan Hakları Raportörü tarafından dile getirilen ve Yunanistan’daki insani yardım çalışanları, insan hakları savunucuları ve gazetecilere yönelik husumete dikkat çeken kaygılar, 7’inci dipnot.

⁷⁴ 17 Mart 2020 tarihli genel nitelikli kısıtlamalar, <https://www.stonisi.gr/post/7728/kleinei-h-moria>.

gerçeği ile birlikte düşünüldüğünde, bu durumun adalardaki 40 binden fazla mültecinin hayatına ciddi bir etkide bulunması da oldukça muhtemel.⁷⁵

Tüm bu gelişmeler yaşanırken, Yunanistan makamları, sivil toplum örgütlerine yönelik saldırıları ele alma konusunda birtakım adımlar attı. 6 Mart'ta iki Midilli sakini hakkında, adada faaliyet gösteren PIKPA isimli sivil toplum örgütünün bir üyesini, sosyal medya üzerinden tehdit ettikleri ve örgütün çalışanlarına karşı saldırı planladıkları gerekçesiyle, üç aya kadar tecilli hapis cezası verildi.⁷⁶ Benzer bir biçimde, şimdiye dek yaşanan pek çok saldırı vakasına ilişkin soruşturmalar da başlatıldı. Bu saldırılar bir yandan korku ve belirsizliği kuvvetlendirirken, diğer yandan da sivil toplum örgütlerine yönelik dayanışma ve desteğin artmasına vesile oldu. Julia Bürge, bu konuya ilişkin olarak *"Bu zaman süresince bizlere sağlanan destek çok kuvvetliydi. Yerel halktan çok sayıda kişi muazzam bir dayanışma gösterdi. Kendilerine göstermiş oldukları destek için müteşekkirimiz. Ancak tam da bu zamanda en çok ihtiyaç duyduğumuz şey siyasi değişim"* dedi.⁷⁷

⁷⁵ Anılan kısıtlamalar 17 Mart 2020 tarihinde alındı: Göç ve İltica Bakanlığı, Kabul ve Tespit Merkezleri, Barınma Yerleri ve Sığınma Hizmet Birimlerinde Coronavirüse Karşı Alınan Koruma Tedbirleri: <https://bit.ly/2JcQXJh> . 22 Mart 2020'den bu yana ülkede sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş durumda: <https://bit.ly/39ohFsS>.

⁷⁶ Davaya ilişkin yerel basında çıkan 5 Mart 2020 tarihli haber için (Yunanca), bkz: <https://bit.ly/2UjohUZ>.

⁷⁷ OHF Koordinatörü Julia Bürge ile 9 Mart 2020 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

TAVSİYELER

YUNANİSTAN YETKİLİLERİNE:

- Ülke'deki sığınma talebinde bulunma hakkı derhal yeniden tesis edilmelidir.
- Yunanistan'a kara ve deniz sınırlarından giriş yapan kişilere koruma sağlanmalı, ülkeye güvenli giriş ile koruma prosedürleri ile temel hizmetlere erişim güvence altına alınmalıdır. Geri itme, geri gönderme (*refoulement*) ve toplu sınır dışı uygulamalarından her durumda kaçınılmalı ve bu türden uygulamalara dair iddialara ilişkin ivedi, tarafsız ve etkin soruşturmalar yürütülmelidir.
- Covid-19 salgınına karşı alınan tedbirler kapsamında uygulanan seyahat kısıtlamaları gibi önlemlerin, sığınma talebinde bulunma hakkı ve geri göndermeme ilkesinin (*non-refoulement*) korunması da dâhil olmak üzere uluslararası insan hakları hukuku ve standartları ile uyumlu olacak bir şekilde uygulanması güvence altına alınmalıdır.
- Yunanistan'daki Sığınma Hizmetleri Birimi'nin kısa süreli kapatılmasına rağmen, her durumda sığınma talebinde bulunma hakkına riayet edilmesi güvence altına alınmalıdır. Sığınma Hizmetleri Birimi faaliyetlerinin geçici süreyle askıya alınmasından etkilenen kişiler, bu nedenden ötürü geri gönderilme riski de dâhil olmak üzere herhangi bir riskle karşı karşıya bırakılmamalı ve bu kişilerin sağlık hizmetlerine, barınmaya, maddi desteğe ve diğer temel hizmetlere erişimleri sağlanmalıdır. Bu amaçla ve gereken hallerde, sağlık hizmetleri ile diğer hizmetlere erişim için gerekli kılınan kimlik belgelerinin geçerlilik süreleri bu süre zarfında otomatik olarak uzatılmalıdır.

YUNANİSTAN'DA İDARİ GÖZETİM ALTINDA TUTULAN VE 1 MART TARİHİNDEN İTİBAREN ÜLKEYE GİRİŞ YAPMIŞ OLAN KİŞİLERLE İLGİLİ OLARAK:

- Ülkenin çeşitli yerlerinde keyfi alıkonulma koşullarında tutulan herkes derhal serbest bırakılmalı ve bu kişilerin, yeterli barınma da dâhil olmak üzere temel hizmetlere ve uluslararası koruma prosedürlerine erişimleri sağlanmalıdır.
- Cezai kovuşturmalardan muaf tutulmaları ve uluslararası koruma prosedürlerine erişimleri sağlanması gereken sığınmacıların, düzensiz yollarla ülkeye girişlerinin suç sayılması uygulamasına son verilmelidir.
- 1 Mart tarihinden sonra Yunanistan'a giriş yapmış olan ve henüz yetkili makamlara kayıtlarını yaptıramamış ya da kendileri aleyhinde geri gönderme kararı verilmemiş kişilerle ilgili olarak, bu kişilerin yasal statüleri derhal açıklığa kavuşturulmalı, kendilerine hukuki yardım ve bilgilendirmeye erişim imkânı sağlanmalı ve uygun olan hallerde idari gözetimden çıkarılarak uluslararası koruma prosedürlerine erişimleri güvence altına alınmalıdır.
- Kos'ta bulunan liman tesislerinde tutulan insanların kötü muameleye uğradıklarına dair iddialar ile ülkeye yeni giriş yapmış olan kişilerin idari gözetimleriyle ilgili olarak dile getirilen her türlü kötü muamele ve ihlal iddiası ivedilikle, tarafsız ve etkili bir şekilde soruşturulmalıdır.

SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ VE GAZETECİLERLE İLGİLİ OLARAK:

- Sığınmacılar, mülteciler ve göçmenlerle çalışan insani yardım aktörleri, sivil toplum örgütü mensupları, gönüllüler ve aktivistler korunmalı ve bu kişilerin Yunanistan'da etkili ve güvenli bir şekilde faaliyet gösterebilecekleri koşullar tesis edilmelidir.

- Gazeteciler ve medya çalışanları korunmalı ve bu kişilerin vazifelerini herhangi bir tehdit ya da gözdağı olmaksızın yerine getirebilmeleri güvence altına alınmalıdır.
- Bu gruplara yönelik şiddet, tehdit, taciz ya da diğer türlü kanuna aykırı müdahalelerin olduğu tüm olaylar ivedilikle, tarafsız ve etkili bir şekilde soruşturulmalıdır.

AB KURUMLARINA VE ÜYE DEVLETLERE:

- Yunanistan'ın Avrupa sığınma ve temel haklar hukukuna saygı göstermesini sağlayacak koşulları yeniden tesis etmesini güvence altına alacak önlemler derhal alınmalıdır.
- Yunanistan'daki sığınma sisteminin askıya alınması ve sınırda yaşanan geri itmeler ve şiddet olaylarına dair kanıtlar göz önünde bulundurularak, Avrupa Sınır ve Sahil Güvenliği Birimi'nin sınır kontrol ve müdahale ekipmanları ve birliklerinin konuşlandırılması geri çekilmelidir.
- Avrupa'da sığınma talebinde bulunma hakkı ile uluslararası hukuka saygı gösterilmesi teyit edilmeli ve geri itmeler, toplu sınır dışı uygulamaları ve hukuka aykırı olarak gerçekleştirilen geri göndermeler kat'i surette kınanmalıdır.
- AB hukuku ve uluslararası hukuk kapsamındaki dayanışma ilkesine, Yunanistan'daki sığınmacılar ile Türkiye'deki mültecilerin etkili ve anlamlı bir şekilde yeniden yerleştirilmeleri yoluyla riayet edilmelidir. Yeniden yerleştirme programlarının, yaşanan Covid-19 salgınına karşı önlemler çerçevesinde alınan kamu sağlığı kısıtlamalarından ötürü geçici olarak etkilenebilmesi mümkün olsa da bu durum ne hassas durumda olanlara öncelik verilmesi suretiyle sığınmacıların nakledilmelerinin önünde bir engel teşkil etmeli ne de yeniden yerleştirme programlarının uzun vadede sürdürülmesine mâni olmamalıdır. Bu türden çabalar, sağlık taramaları ya da gerekli olabilecek diğer kontrollere herhangi bir hâle getirmeksizin devam ettirilmelidir.
- İnsan hakları savunucularının mültecilere, sığınmacılara ve göçmenlere yardım edilmesindeki hayati öneme sahip rolleri tanınmalı ve Avrupa'da yardımda bulunan kişiler ile gazetecilerin herhangi bir engelle karşılaşmaksızın ve şiddete karşı korunarak faaliyetlerini sürdürebilmelerinde ısrarcı olunmalıdır.

TÜRKİYE YETKİLİLERİNE:

- AB ve AB üyesi ülkeler ile diğer müreffeh ülkelere, mülteci ve sığınmacılara ev sahipliği yapma, Türkiye ve Türkiye gibi orantısızca çok sayıda mülteciyi barındıran diğer ülkelere çok daha yüksek mali katkılarda bulunma konularındaki sorumluluklarını kabul etmeleri için, uluslararası koruma arayan kişilerin haklarını tehlikeye atmayan bir yordam, müzakere ve diyalog yoluyla baskı yapılmalıdır.
- Uluslararası koruma arayan kişilere koruma sağlamaktan ziyade, bu kişilerin daha büyük zarar görmelerine sebebiyet verebilecek beyanlarda bulunulmasından ya da tek taraflı adımların atılmasından sakınılmalıdır.

**ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ
KÜRESEL BİR İNSAN HAKLARI
HAREKETİDİR. BİRİSİNE
ADALETSİZLİK YAPILDIĞINDA,
BU HEPİMİZİ İLGİLENDİRİR.**

BİZE ULAŞIN

info@amnesty.org.tr

+90 212 361 62 17-18

BİZE KATILIN

facebook.com/uluslararasiaforgututurkiye

@aforgutu

SİYASİ BİR OYUNUN

ORTASINDA KALANLAR

TÜRKİYE/YUNANİSTAN SINIRINDAKİ MÜLTECİLER, AVRUPA’NIN BAŞARISIZLIKLARININ BEDELİNİ ÖDÜYOR

Türkiyeli yetkililer, 27 Şubat 2020’de ülkenin batı sınırlarının Türkiye’de bulunan ve ayrılmak isteyen sığınmacı ve göçmenler için açılacağını duyurdu. Suriye, Irak, Afganistan ve çok sayıda diğer ülkelerden gelen aileler ve kişiler, telaşla ve sınırların açık olacağı inancıyla Türkiye’nin Yunanistan’la olan sınır bölgesine doğru yola çıktılar. Ancak kapılar açık değildi.

Yunanistan yetkilileri tarafından verilen yanıt ise oldukça katıydı. Ülke çapında sığınma başvurularının alınması bir ay süreyle askıya alındı. Kara sınırlarında, uluslararası insan hakları hukukunu ayaklar altına alan bir şekilde, ülkeye girmeye çalışanlar şiddet içeren geri itme uygulamalarına maruz bırakıldı ve kendilerine karşı tazyikli su, göz yaşartıcı gaz, plastik mermi ve gerçek mühimmatlar kullandı. Denizdeki sınır tedbirleri de artırıldı.

Tüm bu olaylar olup biterken, AB yetkilileri ilk başlarda Yunanistan’ı Avrupa’nın “kalkanı” vazifesi görmesinden ötürü takdir bile etti ve insan haklarına dair kaygıların ele alınması ikinci plana atıldı. Bu esnada da Yunanistan’a düzensiz yollarla girmeyi başaran kişiler, haklarında açılan davalar ve hapis cezalarıyla karşı karşıya kaldı. Ege adalarına varan yüzlerce kişi, çeşitli liman bölgelerinde keyfi olarak alıkonuldu ve sığınma başvuru yapabilme fırsatı olmaksızın geri gönderilmekle tehdit edildiler. Adalardaki gerilim de tırmandı ve kanunsuz bir şekilde polislik vazifesi üstlenen yerel gruplar giderek artan bir düşmanlık ikliminde sığınmacılar ve göçmenler ile sivil toplum örgütleri ve gazetecilere karşı saldırılarda bulundu.

